

СТАНОВИЩЕ

От: доц. д-р Силвия Стоянова Цонева, Нов български университет, научна специалност Гражданско и семейно право

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по Гражданско и семейно право в УНСС.

Автор на дисертационния труд: Иван Генчев Генчев

Тема на дисертационния труд: „Неимуществени вреди, претърпени от юридическо лице“

Научен ръководител: доц. д-р Мирослав Димитров

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури съгласно Заповед № 1844/26.06.2025 г. на Ректора на УНСС по защита на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност „Гражданско и семейно право“, професионалното направление 3.6. Право, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

1. Информация за дисертанта

Дисертантът Иван Генчев е роден на 14.07.1995 г. Завършил е специалност „Право“ в УНСС. Обучавал се е като редовен докторант в докторска програма „Гражданско и семейно право“, професионално направление 3.6. Право към катедра „Частноправни науки“ на УНСС. Зачислен е със Заповед № 1185/21.04.2021 г. на ректора на УНСС и е отчислен с право на защита със Заповед № 1863/30.06.2025 г. на ректора на УНСС след решение на Катедрения съвет на Катедра „Частноправни науки“ (протокол № 9/23.06.2025 г.) и решение на Факултетния съвет на Юридическия факултет (протокол № 5/23.06.2025 г.).

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният дисертационен труд е на тема „Неимуществени вреди, претърпени от юридическо лице“. Работата е в обем от 293 страници. В структурно отношение включва увод, три глави и заключение. В края на труда е приложена пълна библиографска справка на използваната литература, която включва 110 заглавия на български и 43 – на чужди езици. Броят на бележките под линия е значителен - 1128.

В структурата на всяка глава са обособени отделни параграфи. Параграфите съдържат отделни тематично структурирани заглавия и подзаглавия на няколко нива, означени с арабски цифри.

Трудът показва подход и умения за успешно провеждане на правно научно изследване и писмено изложение на висок академичен стил с ясно формулирани цели и задачи в самото начало - извеждане на дефиниция за неимуществена вреда чрез очертаване на характеристиките ѝ; анализ на функциите на гражданската отговорност

през призмата на неимуществените вреди, както и прилагането им при различни видове неимуществени вреди; подробен исторически и сравнителноправен анализ, включващ и практиката на Европейските съдилища (СЕС и ЕСПЧ); разглеждане на някои специфични въпроси на предпоставките на отговорността за обезщетение на неимуществени вреди от юридическо лице; изследване на въпросите, свързани със свободата на словото и защита на репутацията на юридически лица.

Темата на изследването е много удачно избрана и безспорно е дисертабилна. След избора на тема на дисертацията и едва през последните две години у нас се появят първите анализи в българската правна доктрина, посветени конкретно на неимуществените вреди на юридически лица и тяхното обезщетяване. Темата е трудна, предизвикателна и новаторска. Тя несъмнено е особено значима не само за правната теория, но и за съдебната практика. За актуалността и научно-приложната значимост на труда свидетелства и образуването на тълкувателно дело № 1/2023 г. на ОСНГТК на ВКС и I и II колегия на ВАС по въпроса „Допуска ли обективното ни материално право присъждане обезщетение за неимуществени вреди в полза на юридическите лица“. Практическата полезност и научна стойност на съчинението се допълва и от факта, че разглежданата тема подпомага осмислянето на същността и на редица частноправни институти, свързани с въпросите на изследваната тема. Неизяснената правна природа на неимуществените вреди на юридически лица и спорните въпроси около тяхното обезщетяване на практика обясняват засиления интерес към темата пред последните години. Работа е задълбочена, сериозна и аналитична. Съчинението повишава качеството на българската правна книжнина по актуални правни теми, обогатява я със стойностни разработки и доближава българската правна наука към съвременното ниво на европейските правни изследвания.

Използваната литература е достатъчно обемна, като обхваща съществените и значими научни съчинения по темата у нас и в чужбина.

Представеният дисертационен труд има характер на завършено, цялостно и обстойно изследване на спорен въпрос с важно и актуално значение за правната теория и практика. По повод общата оценка на дисертационния труд и демонстрираните чрез него качества на докторанта може да се изтъкне следното: демонстрирано е много високо ниво на познаване на цялата материя на гражданското право, умение за самостоятелно извършване на задълбочено и обстойно академично проучване на база голям брой правни съчинения и съдебна практика, извеждане и формулиране на основни правни проблеми, полемизиране и излагане на правни аргументи; структуриране и последователно надграждане на изложението; способност за практическо разполагане на изследваните въпроси в контекст; владее на научния апарат, точно анализиране и умело синтезиране на гледни точки и позиции, ясно и добре организирано писмено изложение, формулиране на аргументирани крайни изводи, добросъвестна работа с използваните източниците, коректно изложение на становищата на другите автори и съвестно цитиране.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Структурата на изследването и организирането на изложението са оптимални спрямо поставените в началото на труда цели и задачи. Трите глави са удачно подредени и логично построени, като дават възможност за разгръщане на изложението и последователно надграждане и ползване на междинни изводи. В този смисъл е

разумен и обоснован подхода да се започне с изясняване на ключови понятия като неимуществени вреди и функции на отговорността за неимуществени вреди като цяло, след което да се стесни обхвата и изследването да се насочи към неимуществените вреди конкретно на юридическите лица, първо в сравнителноправен план, а после и у нас с обстоен анализ на основните виждания за и против присъждането на такова обезщетение.

Използваните методи на изследването - критико-аналитичният, формално-логическият, историческият, правно-догматичният и сравнителноправният метод, са приложени успешно в цялата разработка, с разбираемо по-концентрирано използване на историческия метод в глава първа и на сравнителноправния метод в глава втора.

Глава първа полага основите за навлизане в изследваната тема, като анализира в историческа перспектива зараждането и развитието на разбирането относно две от най-важните за разглежданата тема понятия – неимуществена вреда и функциите на отговорността за неимуществени вреди. Анализът е пространен и задълбочен като обхваща както достатъчно продължителен период от време – от античност до съвременност, така и достатъчен набор от правни системи и традиции - римско право, школата на естественото право, първите гражданскоправни кодификации в Европа, системата на Общото право, българското право и доктрина след Освобождението.

Изследването е ценно с извеждането на ключови понятия и разграничителни критерии, със задаване на основополагащите ръководни начала в защитата на неимуществените интереси, с проследяването на обратите в разбирането и промяната в подходите. От него се вижда как при първоначално почти равностойно зачитане и защита на имуществени и неимуществени интереси, последващият избор деликтната отговорност да се развитие на основата на аквилевата отговорност извежда на преден план последиците спрямо поведението на деца и имуществените спрямо неимуществените вреди.

Прегледът представя един начален период в римското право, в който плащането за нарушени неимуществени интереси по никакъв начин не се свързва с т.нар. „болки и страдания“, а с неприемливо за правния правопорядък поведение, което засяга различни измерения на личността на римския гражданин и представлява проява на неуважение и обидно отношение към него. Историческият преглед постепенно достига до период, през който неимуществените вреди се идентифицират с чувства и преживянето на болки и страдания от лице, което ги изпитва и има съзнание за това какво чувства и изпитва.

Изследвани са спецификите на деликтът *iniuria* и *damnum iniuria datum* с оглед очертаване на генезиса в подходите за защитата на имуществото и на личността с оглед характера на иска - в единия случай изцяло компенсаторен, в другия – смесен с ясно проявени наказателни елементи; същността на присъденото – стойността на увредената или погиналата вещ или роб, съответно – фиксирана сума, частно наказание, откупна цена, която трябва за възстанови нарушеното от извършената несправедливост равновесие, да бъде утеха и признание за проявеното неуважение и нанесената обида; с акцент в единия случай върху резултата за пострадалия, в другия – върху поведението на извършителя; значението на вината – в единия случай всякаква форма на вина е достатъчна, в другата – се поставя изискване за *dolus*.

В дисертационния труд се представя тезата, че *damnum iniuria datum* означавало нещо повече от загуба или противоправна вреда, а именно загуба, причинена от

несправедливост, и несправедливост, причинена от загуба. Това дава основание на докторанта да приеме, че даже и при *damnum iniuria datum* римските юристи не са преследвали чиста защита на имуществен интерес.

Проследява се развитието на гражданската отговорност под влияние на школата на Естественото право по отношение специално на обезщетението, като се акцентира върху пренасочване на вниманието от поведението на дееца към последиците за пострадалия, при което по естествен път отпада наказателния характер на обезщетението, както и върху абсолютизиране на пълното и реално поправяне на вредата единствено чрез възстановяване в натура. Проследява се идеята за компенсация на нематериалните интереси чрез парично обезщетение, което се възприема като начин за възстановяване на равенството между страните тогава, когато реституцията в натура е невъзможна.

Обхванати са и други фактори, които исторически са се натрупали като пречки пред обезщетяването на неимуществени вреди, израз за което са дори принципните терминологични колебания как да се нарече паричното плащане - обезщетение или удовлетворение. Трудностите произтичат от разбирания като това, че тялото на свободния човек не се подчинява на парична оценка, че е абсурдно благородник да поиска пари, за да възстанови репутацията си; че човек, който е достоен за името си, не страда, че липсва еквивалент на обезвредата, че обезщетението в този случай е източник на лесна печалба и др.

Представят се случаи, при които неимуществените вреди се обвързват с имуществените и се поставя въпросът дали неимуществените вреди не са създадени, за да се даде една косвена защита на имуществените интереси.

Специално внимание е отделено на историческото развитие на защитата на нематериалните интереси в българското право с акцент върху разбирането за *numerus clausus* на обезщетенията на неимуществени вреди, т.нар. „чисти“ морални вреди, появата и изчезването на фигурата на „парично удовлетворение“ в Наказателния закон и Законът за углавното съдопроизводство, влиянието на съветското право и др.

Съществено място в глава 1 заема §2. Дефиниция на неимуществените вреди. При изясняване на понятието и същността на неимуществените вреди се възприема разбирането, че вредата може да се прояви както като засягане на определен интерес/благо, така и като последицата от засягането на съответното благо. Важно място за по-нататъшното изграждане на тезите в дисертационния труд заема проявлението на неимуществените вреди като самото засягане на съответния интерес/благо, в който случай вредата се представя като извод, а не като последица.

Очертана е тенденция на „комерсиализация“ на личността и „интегриране“ на правата на личността в системата на търговски оборот, което води до „патримонизиране“ на личността и приравняването ѝ със собствеността или с неща, които са подвластни на притежание и ползване. По този начин личността се представя като гранично явление между нематериалните блага и правото на собственост. Като примери се посочват договора за спонсорство, договори, свързани с рекламни дейности, „инфлуенсърство“, „монетизиране на профили“ в онлайн платформи, „метаданни“ и други.

В продължение на това се изтъква, че придаването на стойност или дори една „квази цена“ на нещо не означава, че се защитава един имуществен принцип на пазарната размяна. Утвърденият критерий между имуществени и неимуществени

вреди - възможността те да бъдат измерени в пари или не, съответно дали подлежат на парична оценка или не, се отхвърля като непрецизен и остарял. Разграничителната линия между имуществени и неимуществени вреди се насочва към нарушаването на материалния, съответно нематериалния (моралния) патримониум на засегнатото лице и интересите част от съответния патримониум, по отношение на които се поражда задължение за обезвреждане чрез обезщетение. Нематериалният патримониум се свързва с битието на лицето и съществуването му, както и с други, признати от закона нематериални интереси. Изтъква се, че при имуществените интереси е налице достъпност за пазарна размяна.

Необходимостта от промяна в разбирането за неимуществени вреди се обосновава до голяма степен с процесите на обективизиране на неимуществените вреди. Това е ключов момент в изследването, който има отношение не само към същността на неимуществените вреди, но и към възможността юридическите лица да получат обезщетение за тези вреди. Изтъква се, че вредата в този случай е обективна загуба, която съществува отделно и независимо от психологическите преживявания, присъщи само за физическите лица. Обективизацията се свързва с установяване на неимуществените вреди чрез външни и годни за възприемане от всеки критерии. Отбелязва се съществуването на хипотези, при които е налице основание за презюмиране на определен тип загуби като „неимуществени“, при което пострадащото лице трябва да докаже само факта на увреждането.

Неимуществените вреди се представляват с множествена идентичност - в едни случаи те се свеждат до душевни смущения и промени в психическото състояние, докато в други е достатъчно обективното засягане на личността. Във втория случай е налице увреждане, което се отразява върху самото съществуване на лицето, като се променя поведението му, досегашния му начин на живот, на взимане на решения, неговото възприемане сред обществото, независимо дали го поставя в по-лошо или по-добро финансово положение. Това се отнася както до физическите, така и до юридическите лица.

Посочва се, че защита чрез гражданска отговорност следва да се предостави само на онези интереси, засягането на които е достатъчно сериозно, за да я оправдаят.

Първа глава завършва с § 3 Функции на отговорността при неимуществените вреди. Тази част има важно значение за тезите и изводите на дисертационния труд, тъй като излиза извън строгото свеждане на гражданската отговорност до обезщетителна функция за поправяне на причинените вреди. Извежда се допълнителна стимулираща функция, в която се отличават предупредителни и възпитателни елементи. Изтъква се значението на тази функция с аргумент, че липсата на последици при накърняване на доброто име на юридическите лица може да доведе до множество вредни за обществото последици, нестабилност в оборота, нелоялни конкурентни практики.

Анализира се наказателното обезщетение, като се сочи, че публикуването на съдебното решение също може да се счита за такова.

Нормативната функция се определя с оглед санкциониране на противоправното поведение/вината, като ефектът има по-скоро морални отколкото финансови измерения. В този случай обезщетението вече не действа върху последиците от нарушението за пострадалия, а върху увреждащия факт и условията на неговото настъпване, за да ги санкционира или дори да ги предотврати.

Удовлетворителната функция на обезщетението за неимуществени вреди е свързана с набавата на едно заместващо удовлетворение. Констатира се смесване на удовлетворяваща и компенсаторна функция на обезщетението.

Стига се до извод, че в различните си проявления обезщетението за неимуществени вреди може да има предимно компенсаторна (обикновеният случай на телесно увреждане, защита на лични данни), санкционна (накърняване на доброто име, право на справедлив процес, разумен срок) или удовлетворителна (при изпитване на удоволствие от дадена активност) функция.

Глава II е озаглавена „Неимуществените вреди на юридическите лица в чуждото законодателство и практиката на международните съдилища/правораздавателни органи“. Тя съдържа подробен и обширен сравнителноправен анализ, който проследява развитието и определянето на обезщетението за неимуществени вреди на юридически лица в различни законодателства, в практиката на Европейските съдилища (СЕС и ЕСПЧ) и международния арбитраж. Изведени са две системи – такива, в които се признава възможност юридически лица да претендират неимуществени вреди и съответно такива, които не допускат такава възможност. Сред първата група са разгледани законодателствата и практиката във Франция, Полша, Италия, Швейцария; във втората са поставени Германия, Англия. Допълнително в анализа са включени и други юрисдикции като Руска федерация, Република Северна Македония, Гърция и други.

Като наблюдение по отношение на страните, които допускат възможност юридическите лица да претендират парично обезщетение за накърнени нематериални блага, се сочи силното им повлияване от практиката на ЕСПЧ. Прави се извод за засилване на нормативната и санкционната функция на обезщетението за неимуществени вреди и акцентирание върху нуждата от санкциониране на противоправното поведение.

Важна е констатация, че много от страните, които се въздържат от парично обезщетение за неимуществени вреди, са предпочели алтернативни методи на защита. Посочва се засилване на нормативната функция на обезщетението, включително иск или средства за преустановяване на правонарушението, а така също и възможност за установителен иск за невярност на обстоятелства.

Обстойно е разгледана и анализирана практиката на съдилищата на ЕС по отношение на извъндоговорната отговорност на Съюза. Ключови дела са изследвани в детайли. Анализирани са случаите, при които доказването на самата вреда, както и нейният обем е невъзможно или поне силно затруднено, при които вредата може да се изведе от самото неправомерно поведение, което е толкова сериозно, че е от естество да причини неимуществена вреда.

Извежда се важно разграничение между поставянето на пострадалото лице в състояние на несигурност (увреждане навътре) и в засягане на доброто му име (несигурност във външните отношения). Проследява се как съдилищата на ЕС прокарват това разграничение и как оценяват засягането на всеки един от двата аспекта.

Важно място е отделено на разбирането на СЕС за „репутация“ на търговска марка и на двустранната връзка между добрата репутация на марката и добрата репутация на притежателя ѝ.

Обстоен анализ е направен на практиката на ЕСПЧ и правата по ЕКПЧ, които се признават на юридическите лица, главно правото на собственост по чл. 1 от Протокол № 1 към ЕКПЧ, правото на справедлив съдебен процес по чл. 6, защита на жилището и тайната на кореспонденцията по чл. 8, като особено внимание е отделено на съотношението между правото на зачитане на личния и семейния живот по чл. 8 и правото свободата на изразяване по чл. 10 ЕКПЧ.

От огромно значение за изследването и неговото научно-приложно значение е извеждането на различните критерии, съобразявани от ЕСПЧ при присъждане на неимуществени вреди на юридически лица. Сред тях най-важни са 1) засягане на репутацията; 2) несигурността при планиране; 3) нарушение в управлението на юридическото лице; 4) на последно място, макар и в по-малка степен, безпокойството и неудобството, причинено на членовете на ръководството на дружеството.

Отделено е внимание на т.нар. „силна, но оборима презумпция“, че прекомерната продължителност на съдебното производство ще доведе до неимуществени вреди.

Глава III „Обезщетение за неимуществени вреди на юридически лица у нас“ е разделена на три части. Това е най-важната част от изследването, ориентирана към поставените в началото въпроси, чиято актуалност и значимост е подсилена от образуваното и чакащо решение съвместно тълкувателно дело № 1/2023 г. на ОСНГТК на ВКС и I и II колегия на ВАС.

Последователно са разгледани изказаните у нас в доктрината тези и съдебната практика, която подкрепя, съответно отхвърля присъждането на обезщетение за неимуществени вреди в полза на юридически лица. Отрицателната теза се критикува с аргумент, че довежда до крайност виждането за нематериалното благо в динамика с оглед неговата икономическа ползност и целта, за която то се притежава и упражнява.

Критично отношение е изказано по повод аргументите на положителната теза, които стъпват на специалните деликтни състави - чл. 631а, ал. 1 ТЗ, чл. 4 ЗОДОВ, чл. 76а ЗМГО-отм. (чл. 118, ал. 1 ЗМГО-нов), чл. 57а Закон за промишления дизайн, чл. 60а ЗСВ и чл. 74 ЗЗДискр., както и чл. 19, ал. 1, т. 3 от ЗЗТТ.

На критика е подложен и т.нар. диференциран подход, според който обезщетението за неимуществени вреди се поставя в зависимост от това дали юридическото лице има търговско качество или не. Обосновава се извод, няма основание да се прави такава разлика.

За обосноваване на възможността за присъждане на обезщетение за неимуществени вреди на юридически лица на преден план се извеждат аргументи относно това, че българският законодател не е избрал ограничителен подход, нито е приел изрична норма, която лишава юридическите лица от възможността да претендират такива вреди.

Привеждат се аргументи за разграничението между това да бъдеш и да имаш. Прави се извод, че обезщетението за имуществени вреди компенсира вредите, нанесени върху имуществото на юридическото лице, докато това за неимуществени вреди компенсира вредните последици, нанесени на индивидуалността на юридическото лице. Последиците, които не подлежат на пазарна размяна, се определят като неимуществени вреди.

Изтъква се, че много от съвременните дружества извън пряката си търговска дейност имат редица неимуществени цели и аспекти, свързани със спазването на определен етичен кодекс, опазване на околната среда, благотворителност и пр.

В изследването се споделя теорията за приписване (Attribution theory) на определено състояние на ума на дадени физически лица като такова на самото юридическо лице.

Разгледани са и са отхвърлени аргументите на отрицателната теза, които произтичат от фикционната теория за съществуването на юридическото лице.

В подкрепа на допускането на обезщетение за неимуществени вреди на юридическо лице са посочени и аргументи, свързани с потенциалната наказателна отговорност за юридически лица.

Оспорено е виждането, че при обезщетението на неимуществени вреди приложение следва да намери чл. 162 ГПК. Приема се, че обратното би застрашило правната сигурност.

Следващата част 3.2. „Хипотези за ангажиране на отговорност“ се спира на предпоставките за ангажиране на деликтната и договорната отговорност за неимуществени вреди на юридическите лица. Тук се развиват положенията и наблюденията, посочени в предните две глави, относно две от предпоставките на гражданската отговорност – вина и вреда, като се посочва асимилирането на вредата от вината в областта на неимуществените вреди. Това се наблюдава в случаите, когато нарушаването на даден стандарт за поведение (който обикновено се приравнява на вина в гражданското право) е от такова естество, че да доведе до увреждане на защитавания интерес; неизпълнението на задължението на едната страна е основа за нарушаване на правото на другата.

Тъй като в тези случаи вината предполага настъпването на една типична за нарушаване на стандарта за поведение неимуществена вреда, доказателството за първото се счита за доказателство за второто. Приема се, че това се осъществява чрез извеждането на презумпции, наложени от практическата трудност да се съберат доказателства за самите неимуществени вреди. Оттук се извежда, че по този начин виновното противоправно поведение е достатъчно условие за гражданската отговорност, дори и без да се изследва подробно наличието на вреда. Посочва се, че именно този аспект се наблюдава при анализа на практиката на съдилищата на ЕС при ангажиране на отговорност на Съюза.

Особено внимание е отделено на усложнения по отношение на друг елемент на гражданската отговорност - причинната връзка, и то в конкретната хипотеза на множество публикации срещу един и същ субект. Изследват се понятията алтернативна и кумулативна причинна връзка.

По отношение размера на справедливото обезщетение се приема, че при определянето му съдът следва да изложи конкретните обстоятелства и срещу всяко едно от тях да постави една приблизителна оценка. Предлага се и изготвянето на таблици с размери на обезщетенията, които да се обновяват периодично.

По отношение специално на договорната отговорност се приема, че неизпълнението може да доведе както до влошаване положението на кредитора чрез накърняване на съществуващата му репутация (негативна неимуществена вреда), така и до пропускане на възможността последната да бъде увеличена чрез договора (позитивна вреда).

Последната част на трета глава е посветена на „Балансиране между свободата на словото и защитата на репутацията“. Тук се взема отношение към аргументите, изтъквани в доктрината против допускането на обезщетение за неимуществени вреди

на юридически лица, свързани с опасения за цензура, ограничаване свободата на словото т.нар. „смразяващ ефект“, произтичащи от позоваване от юридическите лица на защита на репутацията им и претенции за неимуществени вреди. Тези опасения внимателно са анализирани и обосновано отхвърлени като неоснователни. Разгледани са въпросите за баланса между двата конкуриращи се интереса на свободата на словото и защитата на репутацията, злоупотребата с право, принципа на пропорционалност, стандартите за добра журналистическа практика. Разгледана е Anti-SLAPP защитата, като правилно се аргументира, че тя не може да изключи материалното право от защита, а единствено има за цел да изключи злоупотребата с процесуални права.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

В дисертационния труд могат да се открият редица приноси моменти, сред които особено внимание заслужат следните:

1) Анализ на същността на неимуществените вреди с разграничение на състоянието на интереса в статика и динамика; предложение разделителната линия между имуществени и неимуществени вреди да се търси не върху възможността за парична оценка, а върху достъпността на интереса за пазарна размяна;

2) Отграничаване на компенсаторна, удовлетворителна, нормативна и стимулираща функция на гражданската отговорност и обвързване преимущественото проявление на всяка една от тях с накърнения нематериален интерес.

3) Анализ на възможните средства за преустановяване на нарушението, както и други форми на обезщетение.

4) Подробен анализ на практиката на съдилищата на ЕС по отношение репутацията на продукта и търговската марка.

5) Извеждане и систематизиране на критериите в практиката на ЕСПЧ при преценка на обезщетението за неимуществени вреди на юридическо лице.

6) Анализ на основателността на съществуването на „диференциран подход“ съобразно вида на юридическото лице.

7) Аргументацията, свързана с потенциална наказателна отговорност и т.нар. „теория на приписването“.

8) Разграничение между „оценка“ на вредата чрез отразяване на неблагоприятните последици след увреждането и „стойност“ на нематериалния интерес съобразно значението му в развитието на дейността на юридическото лице.

9) Анализът относно отхвърляне приложението на чл. 162 ГПК при присъждане обезщетение за неимуществени вреди на юридически лица.

10) Констатациите и анализа относно извеждането на вредата от вината.

11) Изследване на въпросите за причинна връзка, по-конкретно на алтернативната и кумулативната причинна връзка.

12) Задълбоченото изследване на баланса на свободата на словото и репутацията; anti-SLAPP делата и тяхната същност.

13) Формулираните предложения de lege ferenda.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

За целите на настоящата процедура са представени 4 публикации по темата на дисертационния труд, а именно:

1. Генчев, И. „Могат ли юридическите лица да търпят неимуществени вреди и подлежат ли те на обезщетяване“, публикувана на 13.03.2023 г. в електронно издание

Lex.bg (ЛексБГ), ISSN 2682-9606, достъпна онлайн: <https://news.lex.bg/могат-ли-юридическите-лица-да-търпят-н/>

1.1. Публикувана и в сп. Търговско право, С.: бр. 2/2023, с. 81-104, ISSN 0861-6892

2. Генчев, И. „Критерии за обезщетяване на неимуществени вреди, причинени на юридически лица“, публикувана на 10.04.2023 г. в електронно издание Lex.bg (ЛексБГ), ISSN 2682-9606, достъпна онлайн: <https://news.lex.bg/критерии-за-обезщетяване-на-неимущес/>

3. Генчев, И. „Въпроси на причинната връзка при увреждане, причинено от множество лица“ сп. Търговско право, бр. 3-4/2023, с. 99-120, ISSN 0861-6892;

4. Генчев, И. „Още веднъж за неимуществените вреди и възможността юридическите лица да ги претърпят“, публикувана на 27.08.2024 г. в електронно издание Lex.bg (ЛексБГ), ISSN 2682-9606, достъпна онлайн: <https://news.lex.bg/Още-веднъж-за-неимуществените-вреди-и-възможността-юридическите-лица-да-ги-претърпят/>

Посочените статии са изцяло по темата на дисертацията и съдържат най-важните и водещи приносни моменти на дисертационния труд. Тези публикации са направили изводите на докторанта достояние на широката аудитория, вече са подпомогнали дебата у нас по разглежданата тема и са доказали способността му за значими академични изследвания и публикации под формата на научни статии и студии.

6. Оценка на автореферата

Представеният от дисертанта автореферат съответства на съдържанието на дисертацията. В синтезиран и обобщен вид той представя с добра подредба и формулировка цялостното съдържание на дисертационния труд по глави и раздели, като дава ясна представа за изследваните проблеми, застъпените в тези и приведените към тях аргументи.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

В рамките на тази точка ще си позволя да изложа някои разсъждения и наблюдения, които нямат характер на критични бележки, а имат единствено за цел да насочат докторанта към евентуални доуточнения или допълнения при едно бъдещо публикуване на дисертационния труд с оглед нуждите и полезността на изследването за българската теория и съдебна практика.

Докторантът се е справил успешно с изследването, като е важно да се има предвид трудността на темата и допълнителните усложнения за анализа, свързани с някои специфики на правната доктрина и практика у нас. Имам предвид факта, че процесите на т.нар. обективизиране на неимуществените вреди, които се наблюдават в сравнителен план, при нас протичат относително бавно, дори при обезщетяването на неимуществени вреди на физическите лица. Причината е, че зад проявленията на неимуществените вреди винаги се търсят болки и страдания или някакво преживяване на негативни емоции и чувства. Така например българското право не признава като самостоятелни категории неимуществени вреди: загубата на определена функция при телесните увреждания, без тази загуба да е сведена до болки и страдания; загубата на родител, дете, спътник в живота при смърт на близък, ако не са доказани реално претърпени болки и страдания; загубата на радостта на живота, поради което лица в безсъзнание не получават обезщетение и т.н.

В допълнение, усложнения за анализа произтичат и от това, че българското право в областта на гражданската, и по-специално деликтната, отговорност има своите корени във френската правна традиция, но например в частта за противоправността и разграничението между засягането на абсолютно субективно право и последиците от него изпитва силно влияние от немското право, което в това отношение се отличава от френското, доколкото последното не различава противоправност и вина като отделени елементи на отговорността, а в рамките на понятието за вреда разграничението между засягането на законовопризнат интерес и последиците от него няма особено значение.

Затруднения идват и от необходимостта да се отчетат новите реалности в обществените отношения предвид огромното нарастване на значението и роенето на правата на личността и новите измерения на търговските дружества, с оглед появата на т.нар. корпоративна социална отговорност, които извън строго търговските си цели все повече се ангажират и застават зад идеи, каузи и политики, свързани с човешки права, екология, социални теми и т.н.

Дисертацията успешно съчетава тези нови моменти с историческото развитие на понятието за неимуществени вреди, и напомня, че в основата на деликтната защита на личността стои неуважението към другия, а целта на деликтното право, както и на правото като цяло, е да създаде правила, според които всяко лице трябва да зачита правата и интересите на другите лица, били те физически, или юридически.

Предложенията ми за евентуално бъдещо доуточняване са свързани със значението на понятието „интерес“ и елементите на фактическия състав на отговорността. В дисертацията се дава дефиниция на неимуществените вреди като нарушаване на интереса, част от моралния патримониум. Приема се също така, че вината предполага настъпването на едно типично за нарушаването на съответния стандарт за поведение увреждане на защитавания интерес. Така терминът „интерес“ участва в дефинирането на неимуществените вреди и в определянето на вредите, чието настъпване се презюмира от виновното поведение. Понятието „интерес“ има множество значения, едни от които са свързани със засегнатия интерес като субективно право, спрямо което се определя противоправността на поведението, от една страна, и засегнатия интерес като последица от увреждането, спрямо който се определя обезщетението, от друга страна. С оглед на това мисля, че ще бъде полезно да се вземе отношение по въпроса следва ли да се прави такова разграничение в понятието „засегнат интерес“ при неимуществените вреди, кое от двете значения се влага в определението за неимуществени вреди и във вреди, които се презюмират и най-вече какво е съотношението между презюмирания засегнат интерес и установените в дисертацията критерии за определяне на обезщетението за неимуществени вреди.

Следващото ми предложение е свързано с частта за асимилиране на вредата от вината, където се приема, че виновното противоправно поведение е достатъчно условие за гражданската отговорност без да е нужно да се изследва подробно наличието на вреда. С оглед на тези изводи смятам, че тук е удачно да се вземе отношение към евентуалната опасност при това положение от сериозно свиване на фактическия състав на отговорността предвид това, че вината не подлежи на доказване, а се предполага, че противоправността, в зависимост от това как се определя, може да се слее с вината, че обезщетяването на неимуществени вреди на юридически лица стои като въпрос не само при виновна, но и при безвиновна

отговорност. Това потенциално би могло да доведе до твърде широко отваряне на вратите на отговорността за неимуществени вреди – нещо, което по принцип винаги е притеснявало теорията и съдебната практика. Така както тези страхове бяха преодоляни, когато се допусна обезщетяването на неимуществени вреди и при договорна отговорност (за което решаваща роля има контролният механизъм на предвидимостта на вредите към момента на сключване на договора, поне в случаите на небрежност), така и при обезщетяването на неимуществени вреди на юридически лица тези страхове могат и следва да бъдат преодоляни чрез контролни механизми, които биха могли да се открият в критериите за определяне на обезщетението и функциите, които то трябва да изпълни, и двете подборно развити в дисертацията. Макар при неимуществените вреди вината и вредата да са свързани с или да се извеждат от поведението, критериите за преценка наличието на вина и вреда са различни – в единия случай се следи доколко поведението се отклонява от поведението на добрия стопанин в дадената ситуация, в другия - доколко поведението по характер и съдържание засяга субективни права и законовозащитени интереси. Смятам, че запазването на самостоятелния характер на елементите на фактическия състав на отговорността, съчетани с развитите в дисертацията нов поглед към неимуществените вреди, ново разбиране за функциите на обезщетението и ясни критерии за определянето на обезщетението са в състояние да осигурят разумно и справедливо допускане на обезщетяването на неимуществени вреди на юридически лица.

Горните разсъждения нямат характер на критични бележки, а по-скоро предложения за допълнително прецизиране и включване по преценка на докторанта.

8. Заключение

Дисертационният труд има характер на завършено научно съчинение и представлява принос за българската юридическа наука. На базата на това научно съчинение, както и на представените публикации по темата, считам, че дисертанта Иван Генчев Генчев притежава задълбочени теоретични знания по научната специалност „Гражданско и семейно право“ и несъмнени способности за самостоятелни научни изследвания. Представените по процедурата документи ясно показват, че са изпълнени минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 и чл. 6, ал. 3 от Закона за развитие на академичния състав в Република България за присъждане на образователната и квалификационна степен „доктор“ на Иван Генчев Генчев.

С оглед на горното, изразявам изцяло положителната си оценка за представения за защита дисертационен труд и предлагам на Научното жури да присъди на дисертанта Иван Генчев Генчев образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност „Гражданско и семейно право“, Професионално направление „3.6. Право“.

гр. София
27 август 2025 г.

Подпис:
/доц. д-р Силвия Цонева/

OPINION

From: Assoc. prof. Silvia Stoyanova Tsoneva, New Bulgarian University, scientific subject Civil and Family Law

Re: Dissertation for the award of the educational and scientific degree "Doctor" in Civil and Family Law at the University of National and World Economy.

Author of the dissertation: Ivan Genchev Genchev

Topic of the dissertation: "Non-pecuniary damages suffered by a legal person"

PhD supervisor: Assoc. prof. Miroslav Dimitrov

Grounds for submitting the opinion: participation in the scientific jury pursuant to Order No. 1844/26.06.2025 of the Rector of the University of National and World Economy for the defense of a dissertation for the acquisition of the educational and scientific degree "Doctor" in the scientific subject "Civil and Family Law," professional field 3.6. Law, area of higher education 3. Social, economic, and legal sciences

1. Information about the PhD student

The PhD student Ivan Genchev was born on July 14, 1995. He graduated "Law" at the University of National and World Economy. He was a full-time PhD student in the doctoral program "Civil and Family Law," professional field 3.6. Law at the Department of Private Law Sciences at the University of National and World Economy in the scientific subject Civil and Family Law. He was enrolled in the program by Order No. 1185/21.04.2021 of the Rector of the UNWE. Right to defend his thesis was conferred to him by Order No. 1863/30.06.2025 of the Rector of the UNWE after a decision of the Department Council of the Department of Private Law (Minutes No. 9/23.06.2025) and a decision of the Faculty Council of the Faculty of Law (Minutes No. 5/23.06.2025).

2. General characteristics of the dissertation

The topic of the dissertation that is presented is "Non-pecuniary damages suffered by a legal person". The work contains 293 pages. In terms of structure, it includes an introduction, three chapters, and a conclusion. At the end of the thesis, a complete bibliography of the literature used is attached, which includes 110 titles in Bulgarian and 43 in foreign languages. The number of footnotes is significant - 1128.

The structure of each chapter is divided into separate paragraphs. The paragraphs contain separate thematically structured titles and subheadings on several levels, marked with Arabic numerals.

The work demonstrates an approach and skills for successfully conducting legal research and writing in a high academic style with clearly formulated goals and objectives at the outset – formulating a definition of non-pecuniary damage by outlining its characteristics; analysis of the functions of civil liability through the prism of non-pecuniary damage, as well as their application to different types of non-pecuniary damage; detailed historical and comparative legal analysis, including the practice of the European courts (ECJ and ECHR); examination of some specific issues concerning the prerequisites for compensation of non-

pecuniary damage caused to a legal person; examination of issues related to freedom of speech and protection of the reputation of legal entities.

The topic of the research study is very well chosen and undoubtedly is fully eligible for a dissertation. After choosing the PhD topic, it was only in the last two years that the first analyses devoted specifically to non-pecuniary damages of legal persons appeared in the Bulgarian legal doctrine. The PhD topic is difficult, challenging, and innovative. It is undoubtedly particularly significant not only for legal theory but also for judicial practice. The dissertation topic is difficult, challenging, and innovative, holding particular significance not only for legal theory but also for court practice. Its relevance and scholarly as well as practical importance are further evidenced by the initiation of Interpretative Case No. 1/2023 before the Supreme Court of Cassation and the First and Second Divisions of the Supreme Administrative Court, addressing the question: “Does our substantive law allow for the award of compensation for non-pecuniary damages in favor of legal persons?”

The practical value and scientific contribution of the work are also reflected in the fact that it sheds light on the essence of a number of private law institutions connected with the issues under study. The uncertain legal nature of non-pecuniary damage sustained by legal persons, along with the controversial questions surrounding its compensation in practice, explains the growing interest in this topic in recent years. The literature used is sufficiently extensive, covering the essential and significant scientific works on the topic in Bulgaria and abroad.

The presented dissertation is a complete, comprehensive, and thorough study of a controversial issue of important and current significance for legal theory and practice. Regarding the overall assessment of the dissertation and the qualities demonstrated by the doctoral student, the following can be highlighted: a very high level of knowledge of the entire subject matter of civil law has been demonstrated, as well as the ability to independently conduct in-depth and comprehensive academic research based on a large number of legal works and court practice, to identify and formulate key legal issues, to debate and present legal arguments; structuring and consistently building on the presentation; ability to place the issues studied in context in a practical manner; mastery of the scientific terminology, accurate analysis and skilful synthesis of precise views and positions, clear and well-organised written presentation, formulation of reasoned final conclusions, conscientious work with the sources used, correct presentation of the views of other authors and conscientious citation.

3. Assessment of the scientific and applied scientific results of the dissertation

The structure of the study and the organization of the presentation are optimal in relation to the goals and objectives set at the beginning of the work. The three chapters are well arranged and logically structured, allowing for the development of the presentation and the consistent building upon and use of interim conclusions. From this perspective, it is reasonable and justified to start by clarifying key concepts such as non-pecuniary harm and the functions of liability for non-pecuniary harm as a whole, and then narrowing the scope and focusing the study on non-pecuniary harm caused specifically to legal persons, first in a comparative legal context and then in Bulgarian law, with a thorough analysis of the main arguments for and against the award of such compensation.

The research methods employed—critical-analytical, formal-logical, historical, legal-dogmatic, and comparative—have been applied successfully throughout the study, with a naturally greater emphasis on the historical method in Chapter One and the comparative method in Chapter Two.

Chapter One lays the groundwork for the study by examining, from a historical perspective, the emergence and development of two key concepts central to the dissertation: non-pecuniary damage and the functions of liability for such damage. The analysis is extensive and thorough, encompassing both a broad chronological scope—from antiquity to the present day—and a wide range of legal systems and traditions, including Roman law, the natural law school, the first European civil codifications, the common law system, and Bulgarian law and doctrine after the Liberation.

The study is valuable in that it identifies key concepts, distinguishes criteria, sets out the fundamental principles guiding the protection of non-pecuniary interests, and traces the evolution of understandings and approaches over time. It demonstrates how, despite nearly equal recognition and protection of pecuniary and non-pecuniary interests in the beginning, the subsequent choice to develop tort liability on the basis of *lex Aquilia* shifted the focus toward the consequences for the wrongdoer's conduct and the resulting property damage, while placing non-pecuniary damage to a secondary position. The review presents an initial period in Roman law in which payment for infringed non-pecuniary interests was in no way associated with so-called "pain and suffering," but with behavior unacceptable to the legal order, which affects various dimensions of the personality of the Roman citizen and represents a manifestation of disrespect and offensive attitude towards him. The historical review gradually reaches a period in which non-pecuniary damages are identified with the feelings and experience of pain and suffering of a person who experiences them and is aware of what they feel and experience.

The study examines the specifics of the delicts *iniuria* and *damnum iniuria datum* in order to trace the genesis of approaches to the protection of property and personality, with particular attention to the nature of the claims. In the former case, the claim is of a mixed character, combining compensatory and distinctly punitive elements; in the latter, it is entirely compensatory. The analysis highlights the essence of the award—whether the value of the damaged or lost object or slave, a fixed sum, a private penalty, or a ransom intended to restore the balance disturbed by the injustice, while at the same time serving as consolation and acknowledgment of the disrespect and insult suffered. The focus in *damnum iniuria datum* lies on the harm sustained by the victim, whereas in *iniuria* it falls primarily on the conduct of the perpetrator. Similarly, in the former case any degree of fault suffices, while in the latter *dolus* is required.

The dissertation contends that *damnum iniuria datum* signified more than mere loss or unlawful harm; rather, it encompassed both loss caused by injustice and injustice manifested through loss. On this basis, the doctoral student argues that even in cases of *damnum iniuria datum*, Roman jurists were not solely concerned with the protection of property interests.

The dissertation traces the development of civil liability under the influence of the Natural Law school, with particular attention to the concept of compensation. It emphasizes the shift in focus from the conduct of the wrongdoer to the consequences suffered by the victim, a transformation that naturally led to the disappearance of the punitive character of compensation. At the same time, it highlights the absolutization of the principle of full and genuine reparation of harm, primarily through restitution in kind. The study also examines

the emergence of the idea that non-pecuniary interests could be compensated by monetary payment, which was increasingly viewed as a means of restoring equality between the parties in cases where restitution in kind was impossible.

The analysis further explores the historical factors that have hindered the recognition of compensation for non-pecuniary damage, reflected in the persistent terminological uncertainty over whether such monetary payment should be regarded as compensation *or as* satisfaction. These difficulties arose from deeply rooted conceptions: that the body of a free person cannot be measured in monetary terms; that it would be absurd for a nobleman to demand money to restore his honor; that a person of dignity should not feel harmed by the lack of an equivalent for the injury; or that compensation in such cases might be seen as an improper source of profit.

Special attention is devoted to the historical development of the protection of non-pecuniary interests in Bulgarian law, with particular emphasis on the understanding of the *numerus clausus* principle in awarding compensation for non-pecuniary damages, the recognition of so-called “pure” moral damages, the emergence and subsequent disappearance of the concept of “monetary satisfaction” in the Criminal Code and the Code of Criminal Procedure, and the influence of Soviet legal doctrine, among other factors.

A central focus of Chapter One is §2, Definition of Non-Pecuniary Damage. In clarifying the concept and essence of non-pecuniary damage, the dissertation adopts the view that harm may manifest itself both as the infringement of a specific interest or benefit and as a consequence of such infringement. An important element in the further development of the dissertation’s theses is the understanding that non-pecuniary damage can also appear as the very infringement of the respective interest or benefit - in which case the harm is presented not as a consequence but as a conclusion.

The dissertation also highlights a contemporary trend toward the “commercialisation” of personality and the “integration” of personality rights into the system of commercial turnover. This development leads to the “patrimonialisation” of personality, equating it with property or objects that may be subject to ownership and use. Examples include sponsorship agreements, contracts relating to advertising activities, “influencer” engagements, monetization of online profiles, metadata exploitation, and similar practices.

At the same time, the dissertation emphasizes that assigning value or even a “quasi-price” to certain non-material interests does not imply that a property-based principle of market exchange is being protected. The traditional criterion distinguishing pecuniary from non-pecuniary losses - whether the harm can or cannot be measured in money - is rejected as imprecise and outdated. Instead, the dividing line is drawn according to whether the infringement concerns the material or the non-material (moral) patrimony of the injured party, and the respective interests forming part of that patrimony, the violation of which gives rise to an obligation to compensate. Non-pecuniary patrimony is associated with the individual’s existence and personal being, as well as other non-material interests recognized by law, while pecuniary interests are, by contrast, accessible to market exchange.

The need for a change in the understanding of non-pecuniary damage is largely justified by the processes of objectification of non-pecuniary damage. This is a key point in the study, which is relevant not only to the nature of non-pecuniary damage, but also to the possibility for legal entities to receive compensation for such damage. It is emphasized that the damage in this case is an objective loss that exists separately and independently of the psychological experiences inherent only to natural persons. Objectification is associated with the

establishment of non-pecuniary losses through external criteria that are acceptable to everyone. It is noted that there are hypotheses in which there are grounds for presuming a certain type of loss as "non-pecuniary," in which case the injured party must prove only the fact of the damage.

In some cases, they manifest themselves as mental disturbances or changes in psychological state, while in others, objective harm to the personality suffices. In the latter scenario, the damage affects the very existence of the individual, altering their behavior, previous way of life, decision-making, and social perception, irrespective of whether it results in a better or worse financial position. This principle applies to both natural and legal persons.

The dissertation emphasizes that civil liability should extend its protection only to those interests whose infringement is sufficiently serious to warrant it.

Chapter One concludes with §3, Functions of Liability for Non-Pecuniary Damage. This section is crucial for the development of the dissertation's theses and conclusions, as it moves beyond a strict compensatory conception of the civil liability function. An additional stimulating function is identified, incorporating warning and educational elements. The significance of this function is underscored by the argument that the absence of consequences for damage to the reputation of legal entities can produce widespread harmful effects on society, disrupt trade, and foster unfair competitive practices.

The chapter also addresses punitive damages, noting that the publication of a court decision can, in certain circumstances, serve as a form of punitive measure.

The normative function is defined with a view to sanctioning unlawful behavior/fault, with the effect being more moral than financial. In this case, the compensation no longer acts on the consequences of the violation for the victim, but on the damaging fact and the conditions of its occurrence, in order to sanction or even prevent them.

The satisfaction function of compensation for non-pecuniary damage is related to the acquisition of a substitute satisfaction. There is a mixture of the satisfying and compensatory functions of compensation.

The conclusion reached is that, in its various manifestations, compensation for non-pecuniary damage can have a predominantly compensatory (normally in cases of bodily injury, personal data protection), punitive (damage to reputation, right to a fair trial, reasonable time trial) or satisfying (when experiencing pleasure from a given activity) function.

Chapter II is entitled "Non-pecuniary losses to legal persons in foreign legislations and the practice of international courts." It contains a detailed and comprehensive comparative legal analysis that traces the development and determination of compensation for non-pecuniary losses to legal entities in different legislations, in the practice of European courts (ECJ and ECHR) and international arbitration. Two systems are identified: those that recognize the possibility for legal entities to claim non-pecuniary damages and those that do not allow such a possibility. The first group includes the legislation and practice in France, Poland, Italy, and Switzerland; the second group includes Germany and England. The analysis also includes other jurisdictions such as the Russian Federation, the Republic of North Macedonia, Greece, and others.

As an observation regarding countries that allow legal entities to claim monetary compensation for infringed non-pecuniary interests, the dissertation notes their strong influence by the case law of the European Court of Human Rights (ECHR). It concludes that

the regulatory and sanctioning function of compensation for non-pecuniary damage should be reinforced, with particular emphasis on the need to sanction unlawful conduct.

It is also noted that many countries that do not award monetary compensation for non-pecuniary damage have instead adopted alternative protective measures. The strengthening of the regulatory function of compensation is highlighted, including claims or remedies to halt the infringement, as well as the possibility of declaratory actions to address misrepresentation of circumstances.

Furthermore, the dissertation provides a detailed analysis of the European Union courts' practice regarding the Union's non-contractual liability. Key cases are examined thoroughly, including those in which it is impossible—or at least very difficult—to prove the damage itself or its extent. In such cases, non-pecuniary damage can be inferred directly from the unlawful conduct, particularly when the conduct is so serious that it is likely to cause harm.

An important distinction is made between placing the injured party in a state of uncertainty (internal damage) and damaging their reputation (uncertainty in external relations). It traces how EU courts apply this distinction and how they assess the impact on each of these two aspects.

Significant attention is given to the understanding of the European courts of a trademark's "reputation" and the bilateral relationship between the good reputation of the trademark and that of its owner. A thorough analysis is provided of the European Court of Human Rights (ECtHR) case law concerning rights recognized for legal entities under the ECHR, particularly the right to property (Article 1, Protocol No. 1), the right to a fair trial (Article 6), and the protection of home and correspondence (Article 8), with special emphasis on the interplay between the right to respect for private and family life (Article 8) and the right to freedom of expression (Article 10).

The study highlights the criteria used by the ECtHR when awarding non-pecuniary damages to legal entities. The most important of these include: (1) damage to reputation; (2) uncertainty in planning; (3) disruption in the management of the legal entity; and (4) the anxiety and inconvenience experienced by members of the company's management, albeit to a lesser extent. The so-called "strong but rebuttable presumption" is also noted, whereby excessively long court proceedings are assumed to result in non-pecuniary damages.

Chapter III, Compensation for Non-Pecuniary Damages to Legal Entities in Bulgaria, is divided into three parts and constitutes the most important section of the study. It directly addresses the questions raised at the outset, whose relevance is reinforced by the joint interpretative case No. 1/2023 of the Supreme Court of Cassation and the First and Second Collegiums of the Supreme Administrative Court, which is currently pending.

The chapter sequentially examines arguments in Bulgarian doctrine and case law that either support or reject compensation for non-pecuniary damage in favor of legal entities. The negative thesis is criticized for taking an excessively narrow view of intangible assets in terms of their economic utility and purpose. The affirmative thesis is also critically evaluated, particularly its reliance on special tort provisions, including Article 631a, paragraph 1 of the Commercial Code; Article 4 of the Liability of the State and the Municipalities for Damage Act; Article 76a of the Trademark and Geographical Indications Act (repealed) and Article 118, paragraph 1 (new); Article 57a of the Industrial Design Act; Article 60a of the Judiciary Act; Article 74 of the Protection against Discrimination Act; and Article 19, paragraph 1, item 3 of the Trade Secret Protection Act.

The so-called differentiated approach, which conditions compensation for non-pecuniary damage on whether a legal entity has commercial status, is also criticized, with the conclusion that no valid basis exists for such a distinction. Arguments in favor of awarding compensation emphasize that the Bulgarian legislator has neither adopted a restrictive approach nor enacted any explicit rule denying legal entities the right to claim such damages.

The dissertation draws a distinction between being and having, concluding that compensation for pecuniary damage addresses harm to the property of a legal entity, whereas compensation for non-pecuniary damage addresses harm to the entity's individuality—consequences that are not marketable. The study also notes that modern companies often pursue non-pecuniary objectives beyond their commercial activities, including ethical compliance, environmental protection, and charitable work.

Furthermore, the work endorses the theory that the mental state of certain individuals can be attributed to the legal entity itself. Arguments stemming from the fictitious theory of the legal entity's existence are considered and rejected. Finally, potential criminal liability of legal entities is cited as additional support for recognizing compensation for non-pecuniary damage.

The application of Article 162 of the Civil Procedure Code to compensation for non-pecuniary damage is contested, with the prevailing view being that disregarding its applicability would undermine legal certainty.

Section 3.2, *Hypotheses for Engaging Liability*, examines the prerequisites for establishing tort and contractual liability for non-pecuniary damages in legal entities. This discussion builds on the positions outlined in the preceding chapters, focusing on two core elements of civil liability—fault and damage—and emphasizing the assimilation of damage from fault in the context of non-pecuniary harm. In cases where a breach of a certain standard of conduct—typically equated with fault under civil law—results in harm to a protected interest, the failure of one party to fulfill its obligations constitutes a violation of the other party's rights.

Since, in these instances, the existence of fault implies the occurrence of non-pecuniary damage typical of the breach, proof of fault is considered sufficient to establish the damage. This approach is justified by the practical difficulties of proving non-pecuniary damage directly. Consequently, culpable unlawful conduct is a sufficient condition for civil liability, even without a detailed examination of the damage itself. This principle aligns with the practices observed in EU court cases concerning the liability of the Union.

Particular attention is given to complexities regarding another essential element of civil liability: the causal link, especially in cases of multiple publications against the same entity. The notions of alternative and cumulative causation are examined in this context.

Regarding the determination of fair compensation, it is accepted that the court should consider the specific circumstances of each case and provide an approximate assessment of each relevant factor. It is also proposed that standardized tables of compensation amounts be created and periodically updated.

In relation to contractual liability, it is recognized that non-performance may result in two types of non-pecuniary damage: (1) a deterioration of the creditor's existing reputation (negative non-pecuniary damage) and (2) the loss of the opportunity to enhance that reputation through the contract (positive non-pecuniary damage).

The final part of Chapter Three addresses *Balancing Freedom of Speech and Protection of Reputation*. Here, doctrinal arguments against allowing legal entities to claim

compensation for non-pecuniary damage—primarily concerns about censorship, restrictions on freedom of speech, and the potential “chilling effect” from reputational claims—are carefully analyzed and reasonably rejected. The study examines the balance between freedom of expression and protection of reputation, issues of abuse of rights, the principle of proportionality, and standards of good journalistic practice.

The Anti-SLAPP defense is discussed, with the correct interpretation that it does not negate substantive legal protection but serves to prevent the abuse of procedural rights.

4. Assessment of Scientific and Applied Contributions

The dissertation makes a number of notable scientific and applied contributions. Among these, the following deserve particular attention:

1. Analysis of the nature of non-pecuniary damage: distinction between static and dynamic interests; proposal that the dividing line between pecuniary and non-pecuniary damages should not rely on the possibility of monetary assessment, but rather on whether the interest is accessible for market exchange.

2. Distinctions of civil liability functions: differentiation between compensatory, satisfactory, normative, and incentive functions of civil liability, linking the predominant function to the type of infringed non-pecuniary interest.

3. Means of protecting non-pecuniary interests: analysis of possible methods to halt the infringement, as well as other forms of compensation.

4. EU court practice on product reputation and trademarks: detailed analysis of relevant case law concerning trademarks and the reputation of products.

5. ECtHR criteria for non-pecuniary compensation to legal entities: identification and systematization of the criteria used by the European Court of Human Rights in assessing compensation for non-pecuniary damages.

6. Critique of the “differentiated approach”: examination of the validity of differentiating compensation based on the type of legal entity.

7. Attribution theory and criminal liability: presentation of arguments related to potential criminal liability of legal entities and the attribution of certain mental states to the entity itself.

8. Assessment versus value of non-pecuniary interests: distinction between “assessment” of damage, reflecting adverse consequences after the harm, and the “value” of the non-pecuniary interest in terms of its significance for the legal entity’s development.

9. Rejection of Article 162 CPC application: analysis of the inapplicability of Article 162 of the Civil Procedure Code in awarding compensation for non-pecuniary damage to legal entities.

10. Assuming damage from fault: findings and analysis regarding the conceptual assimilation between fault and damage in non-pecuniary contexts.

11. Causation issues: examination of alternative and cumulative causation in cases of non-pecuniary damage.

12. Balancing freedom of speech and reputation: in-depth study of the interplay between freedom of expression and protection of reputation, including analysis of anti-SLAPP cases and their procedural and substantive implications.

13. De lege ferenda proposals: formulation of proposals for statutory drafting based on the research findings.

5. Assessment of publications related to the dissertation

For the purposes of this procedure, four publications related to the topic of the dissertation have been submitted, namely:

1. Genchev, I. "Can legal entities suffer non-pecuniary damage and are they subject to compensation," published on March 13, 2023, in the electronic edition Lex.bg (LexBG), ISSN 2682-9606, available online: <https://news.lex.bg/могат-ли-юридическите-лица-да-търпят-н/>

1.1. Also published in the journal Commercial Law, Sofia: issue 2/2023, pp. 81-104, ISSN 0861-6892

2. Genchev, I. "Criteria for compensation for non-pecuniary damage caused to legal entities," published on 10.04.2023 in the electronic edition Lex.bg (LexBG), ISSN 2682-9606, available online: <https://news.lex.bg/критерии-за-обезщетяване-на-неимушес/>

3. Genchev, I. "Issues of Causation in Damages Caused by Multiple Persons," Commercial Law magazine, No. 3-4/2023, pp. 99-120, ISSN 0861-6892;

4. Genchev, I. "Once again on non-pecuniary damages and the possibility for legal entities to suffer them," published on 27 August 2024 in the electronic edition Lex.bg (LexBG), ISSN 2682-9606, available online: <https://news.lex.bg/Още-веднъж-за-неимушествените-вреди-и-възможността-юридическите-лица-да-ги-претърпят/>

The articles cited are entirely on the topic of the dissertation and contain the most important and leading contributions of the dissertation. These publications have made the doctoral student's conclusions available to a wide audience, have already contributed to the debate in Bulgaria on the topic under consideration, and have demonstrated his ability to conduct significant academic research and publish scientific articles and studies.

6. Evaluation of the resume of the PhD thesis

The resume of the PhD thesis presented by the doctoral candidate corresponds to the content of the dissertation. In a synthesized and summarized form, it presents the entire content of the dissertation by chapters and sections in a well-organized and well-formulated manner, providing a clear picture of the issues studied, the arguments presented in them, and the arguments brought to bear on them.

7. Critical Comments, Recommendations, and Questions

Within the scope of this section, I present observations and suggestions intended to guide the doctoral student toward possible clarifications or additions in a future publication of the dissertation. These are aimed at enhancing the relevance and applicability of the research for Bulgarian legal theory and judicial practice.

The doctoral student has successfully completed the research, despite the complexity of the topic and the additional challenges posed by certain specificities of Bulgarian legal doctrine and practice. In particular, the process of the so-called objectification of non-pecuniary damages, which can be observed in comparative law, is progressing relatively slowly in Bulgaria—even in cases concerning compensation for non-pecuniary damages suffered by natural persons. This is because such damages are still predominantly understood through the lens of pain, suffering, or other negative emotional experiences. For example,

Bulgarian law does not recognize as distinct categories of non-pecuniary damages: the loss of a particular bodily function, unless it is linked to pain and suffering; the loss of a parent, child, or life partner in the event of death, unless actual pain and suffering are proven; or the loss of life amenities, which explains why unconscious persons are not entitled to compensation.

Further difficulties for the analysis arise from the fact that Bulgarian civil liability law, and in particular tort law, is rooted in the French legal tradition but is also significantly influenced by German law. This influence is especially evident in relation to the concept of unlawfulness and the distinction between the infringement of an absolute subjective right and its consequences. Unlike German law, French law does not treat unlawfulness and fault as separate elements of liability, and within its concept of damage, the distinction between the violation of a legally recognized interest and its consequences carries little practical significance.

Difficulties also arise from the need to take into account the new realities in social relations, given the enormous growth in the importance and proliferation of personal rights and the new dimensions of commercial companies, in view of the emergence of so-called corporate social responsibility, which, beyond their strictly commercial goals, are increasingly committed to and stand behind ideas, causes, and policies related to human rights, ecology, social issues, etc.

The dissertation successfully combines these new developments with the historical development of the concept of non-pecuniary damage and reminds us that the basis of tort protection of the individual is disrespect for others, and that the purpose of tort law, as well as law in general, is to create rules following which each person must respect the rights and interests of others, whether they are natural or legal persons.

My suggestion for possible future clarification concern the meaning of the term “interest” and the elements of the factual composition of liability. The dissertation defines non-pecuniary damage as a violation of an interest forming part of one’s moral patrimony. It also accepts that fault presupposes the occurrence of harm to the protected interest that is typical of the violation of the relevant standard of conduct. In this way, the notion of “interest” appears both in the definition of non-pecuniary damage and in the determination of the damages whose occurrence is presumed as a result of culpable conduct.

The concept of “interest” is, however, multifaceted. In certain contexts, it relates to the protected interest as a subjective right, with reference to which the unlawfulness of the conduct is assessed. In others, it refers to the affected interest as the consequence of the damage, with reference to which compensation is determined. Against this background, it may be useful to consider whether such a distinction should be expressly made within the concept of “affected interest” in cases of non-pecuniary damage: which of the two meanings is captured in the definition of non-pecuniary damage, which is encompassed in the presumption of damage, and, above all, how the presumed affected interest relates to the criteria established in the dissertation for determining compensation for non-pecuniary harm.

My next suggestion concerns the discussion on the assimilation of harm through fault, where it is accepted that culpable unlawful conduct constitutes a sufficient condition for civil liability without the need to examine in detail the existence of actual harm. In light of these conclusions, I believe it would be appropriate to address the potential risk that this approach may significantly narrow the actual scope of liability. This concern arises from the fact that fault is not subject to proof, and unlawfulness—depending on how it is defined—may

overlap with fault. Moreover, the issue of compensation for non-pecuniary damage to legal persons arises not only in the context of fault-based liability but also in cases of strict liability. Such a framework may, in turn, lead to an overly expansive opening of the gates to liability for non-pecuniary damage—an outcome that has consistently raised concerns in both theory and judicial practice.

A parallel can be drawn with the debate surrounding the recognition of compensation for non-pecuniary damage under contractual liability. The initial concerns were overcome through the introduction of control mechanisms, most notably the principle of foreseeability of damage at the time of contract conclusion, which plays a decisive role, at least in cases of negligence. Similarly, when considering compensation for non-pecuniary damages suffered by legal persons, such concerns can and should be addressed through control mechanisms. These mechanisms can be found in the criteria for determining compensation and the functions it is meant to fulfill - both of which are elaborated in detail in the dissertation.

Although in cases of non-pecuniary damage fault and damage are related to, or arise from, conduct, the criteria for their assessment differ. In the case of fault, the focus is on the extent to which the conduct deviates from that of a diligent manager in the given circumstances. In the case of damage, the assessment concerns the extent to which the conduct, by its nature and content, affects subjective rights and legally protected interests. Preserving the independent character of the elements of the factual basis of liability, combined with the dissertation's innovative approach to non-pecuniary damage, its new understanding of the functions of compensation, and its clearly articulated criteria for determining compensation, can provide a sound and fair basis for admitting compensation for non-pecuniary damages to legal entities.

The above considerations are not intended as critical remarks but rather as suggestions for further refinement, which may be incorporated at the doctoral student's discretion.

8. Conclusion

The dissertation stands as a completed scientific work and represents a contribution to Bulgarian legal science. Based on this scientific thesis and the presented publications on the subject, I believe that the doctoral candidate Ivan Genchev Genchev possesses in-depth theoretical knowledge in the subject Civil and Family law and undoubtedly is capable to conduct independent scientific research. The documents submitted within the current procedure clearly show compliance with the minimum national requirements under Art. 2b, para. 2 and 3 and Art. 6, para. 3 of the Act on the Academic Staff Development in the Republic of Bulgaria for awarding the education and qualification degree "Doctor" to Ivan Genchev Genchev.

In view of the above, I express my entirely positive assessment of the dissertation submitted for defense and propose that the Scientific Jury award the doctoral candidate Ivan Genchev Genchev the education and qualification degree "Doctor" in the scientific subject "Civil and Family Law", Professional field "3.6. Law"

Sofia
27 August 2025

Signature:
/assoc. prof. Silvia Tsoneva, PhD/